

Arhitectură ? Nu uitați autorul, vă rog !

dr.arh. Șerban Țigănaș

dr.arh. Șerban Țigănaș

Deși discuția despre cine este autorul unui proiect sau al unei lucrări de arhitectură este una veche, recent au apărut confuzii și practici noi în legătură cu acest subiect.

Surpriza este interpretarea pe care o dau unele administrații, din câte am înțeles, asupra regulamentărilor legate de protecția datelor cu caracter personal, cunoscute ca GDPR. Acestea sunt obligatorii din primăvară, după cum se știe, dar sunt aplicate uneori ciudat sau chiar ridicol.

Sunt mai multe perspective asupra problemei menționării autorilor unei lucrări, care se suprapun: legea drepturilor de autor și practica în domeniu, etica profesiei de arhitect, natura documentațiilor în discuție, contractele comerciale care acoperă relațiile dintre arhitecți și clienții lor, la care se adaugă bineînțeles și problema protecției datelor cu caracter personal. Vă propun să le privim pe fiecare în parte. Înainte de aceasta o să vă relatez o poveste pe care am trăit-o acum câțiva ani.

Aveam un contract pentru un proiect public cu un consiliu județean. La un moment dat, pentru că se apropiau alegerile și președintele candida din nou, ne-au cerut niște imagini, randări, cum le spun arhitecții, pe care să le publice ca realizări ale instituției, bine conduse de lider, bineînțeles. Am pregătit câteva imagini foarte lucrate pe care am inscripționat într-un colț numele firmei noastre ca autor. Cei de la consiliu le-au preluat și le-au publicat după ce ne-au decupat numele din imagini, fără să ne spună măcar. Întrebându-i de ce au făcut asta, ne-au răspuns senin: ”nu avem voie să facem reclamă unei firme private”. ”Bine, dar asta nu e reclamă, noi nu vindem nimic, suntem autorii atât ai lucrării de arhitectură, cât și ai imaginilor digitale, ca grafică. Dacă publicați o fotografie, o pictură sau o sculptură finanțate din bugetul public nu le mai menționați autorii pentru a nu le face reclamă?”, am replicat.

Bineînțeles că nu am avut cu cine discuta, cum se spune și că am decis să ne facem treaba în continuare fără a ne certa cu niște funcționari sau politicieni limitați.

Din perspectiva legală, lucrările de arhitectură, proiectele și clădirile realizate în baza acestora sunt creații artistice complexe, sau dacă vreți au o componentă sau pot fi privite și dintr-o perspectivă artistică. Aceasta înseamnă că au un autor pentru această dimensiune, care este arhitectul. Drepturile sale de autor sunt aceleași ca pentru alte creații artistice, conform legii, se știe, cele morale și cele patrimoniale. Pe de o parte arhitectul are dreptul să fie menționat, iar pe de altă parte, el trebuie să poarte în fața tuturor și responsabilitatea care decurge din faptul că e autor.

Cu alte cuvinte autorul beneficiază simultan de recunoașterea meritelor, dar și de eventualele critici pe care le-ar primi. Iată un prim argument pentru care arhitectul trebuie menționat.

Pe multe din construcțiile publice și pe cele private, mai ales din perioada interbelică sunt amplasate plăcuțe cu numele arhitectului și

uneori ale inginerului sau antreprenorului care a realizat lucrarea. Această practică este reluată în zilele noastre, dar mai ales de firmele de construcții și mai ales pentru lucrările publice. De multe ori pe aceste plăci se întâlnesc principalele firme care au contribuit la lucrare.

Din perspectiva codului deontologic al profesiei de arhitect, pe care fiecare dintre noi s-a obligat să îl respecte atunci când a obținut dreptul de semnătură ca arhitect, nu avem voie să ne facem publicitate și reclame în orice fel, mai ales denigrându-ne concurenții sau afirmând că suntem cei mai valoroși, competenți, rapizi sau ieftini. Singura formă admisă de a ne prezenta clienței este prin propriile lucrări, proiecte sau construcții pe care le-am realizat și prin distincțiile, premiile primite, precum și prin faptul că proiectele au fost expuse sau publicate în medii cu bună reputație. Aceasta înseamnă că trebuie să fim menționați ca autori, având acest drept și responsabilitate în același timp, cum am mai arătat.

Natura documentațiilor pe care le elaborează arhitecții e importantă.

Proiectele de arhitectură se supun drepturilor de autor, dar planurile urbanistice, care sunt rezultatul interferenței dintre mai multe entități publice și private, se supun dezbaterilor și se adoptă de către politicienii aleși, având consecințe complexe asupra dezvoltării zonelor și localităților, nu sunt creații artistice și nu se supun aceluiași reguli și principii.

Aici apar multe confuzii, mai ales pentru că planurile urbanistice sunt de cele mai multe ori realizate de arhitecți, care sunt autori în cazul proiectelor pentru construcții. Este adevarat că proiectele pentru construcții sunt preluate și transpuse pentru aprobare în planuri urbanistice de detaliu și uneori în cele zonale, dar asta nu transformă aceste documentații cu caracter public, supuse transparenței, în piese purtătoare de drepturi de autor.

Mai mult, în procesele legale de consultare a populației, toate documentele care fac parte din planurile supuse acestor procese trebuie

să fie disponibile, implicit și numele autorilor lor. Aceasta este logica proceselor de consultare care nu se pot derula sub anonimat.

După ce aceste documente sunt aprobate, căpătând putere legală, de regulamente aplicabile, planurile urbanistice devin documente publice de consultat și utilizat în cadrul proceselor de proiectare și dezvoltare ulterioare pe care le influențează.

Nepunerea lor la dispoziția gratuită (mai puțin eventual costul hârtiei suport a copiilor sau al unei eventuale manopere de transfer de informații digitale, minore de altfel) tuturor celor interesați legitim este o nerespectare a drepturilor cetățenilor.

Se pare, însă, că multe administrații nu văd lucrurile așa. Regimul acestor documente ar trebui trecut în legea 350, a amenajării teritoriului și urbanismului iar ministerul de resort ar trebui să comunice explicit și eficient administrațiilor locale aceste lucruri pentru a înlătura starea de confuzie și practicile neunitare și deviate ale administrațiilor publice locale.

Din perspectiva comercială, autorii proiectelor trebuie să își stabilească prin clauze contractuale detalii legate de menționarea autorului, de eventuala menționare reciprocă, atât din partea clientului, cât și a autorului în media și bineînțeles a condițiilor de confidențialitate asupra anumitor informații despre lucrările contractate.

Aici recomand arhitecților să nu ignore această parte a contractului, care le poate aduce beneficii de imagine uneori nesperate, mai ales dacă lucrarea pe care o realizează este valoroasă.

Trebuie să mai spun ceva important aici, bazat tot pe logica dezvoltată mai înainte. Anumiți clienți semnează cu arhitecții agreemente de confidențialitate. Este firesc și avem și în codul deontologic prevederi clare referitoare la secretul profesional în relația cu clientul. Totuși, anumite aspecte ale proiectelor pe care le realizăm nu pot să se supună tăcerii, mai ales după ce au căpătat o dimensiune legală, adică au fost autorizate de administrația publică și apoi au devenit realitate, au fost construite și date în folosință. Aici mă refer la imaginea construcțiilor, la fațade și perspectivele exterioare, la ceea ce se percepe din domeniul public, adică poate fi văzut și apreciat de oricine. Autorilor proiectelor nu li se pot impune agreemente care să aibă efecte definitive, după ce proiectele au fost realizate și construcțiile finalizate.

În orice proiect privat există și o componentă

publică. La un moment dat făceam fotografii ale arhitecturii recente realizate în orașul meu, în scopuri profesionale și academice. Dintr-o clădire a țâșnit un paznic într-un fel de uniformă care m-a atenționat că nu am voie să fotografiez construcția pentru că este privată. I-am spus că sunt pe stradă și că pot să fotografiez tot ceea ce văd din spațiul public, probabil mai puțin obiective speciale, unități militare sau altele asemenea, care încă mai cred că nu se știe totul despre ele prin sateliții de telecomunicații. L-am rugat să îmi spună ce prevedere legală am încălcat și evident nu a reușit. L-am mai rugat să se adreseze poliției, spunându-i că nu plec și îi aștept la fața locului dacă se hotărăsc să intervină. Nici asta nu s-a întâmplat.

Tot așa se întâmplă uneori cu autoritățile locale care interpretează, iată mai nou în baza regulamentului GDPR, ce și ce nu se comunică despre autorii proiectelor.

Încă un element important în cadrul acestor procese de informare este panoul de șantier, obligatoriu pentru orice lucrare pentru care s-a emis o autorizație de construire. Acesta are un format reglementat, care de multe ori nu se respectă. De multe ori panourile nu sunt amplasate astfel încât să le poți citi din spațiul public și atunci nu își poate îndeplini rostul. Mai interesant este faptul că arhitectul își poate menționa numele la rubrica proiectant și, în consecință, acesta va fi asociat cu imaginea exterioară a clădirii pe care este de asemenea obligat să o afișeze. E adevărat că această formă de informare este temporară, doar pe durata șantierului, dar este importantă și

eficientă, mai ales pentru că șantierele durează uneori ani de zile, iar construcția începe să vorbească și ea pentru arhitect pe măsură ce se ridică și se conturează.

Care ar putea fi concluzia necesară pentru acest subiect?

Sunt trei în opinia mea. Prima e referitoare la regimul documentațiilor de urbanism și al proiectelor pentru autorizațiile de construire, care trebuie clarificat și impus unitar prin autoritatea de reglementare, ministerul dezvoltării, urmărindu-se modul în care acest regim se respectă de către inspecția în construcții.

A doua se referă la felul în care arhitecții își promovează public lucrările lor prin panourile de șantier, care e recomandabil să le producă ei înșiși și prin prezența, după terminarea lucrărilor, pe plăcuțele montate definitiv pe construcții, care trebuie discutate de la începerea lucrărilor, trecând eventual condițiile în contract.

A treia se referă în ansamblu la acest contract, pentru care OAR, Ordinul Arhitecților din România, oferă un model recomandat arhitecților. Trebuie doar folosit. Nu în ultimul rând, OAR ar putea să ceară ministerului să clarifice regimul documentațiilor de urbanism și să contribuie la redactarea metodologiei, atât pentru aceste planuri cât și pentru documentațiile pentru autorizațiile de construire. Este un posibil subiect de colaborare între autoritate și organizație care ar aduce beneficii importante și ar pune capăt practicilor neunitare de tot felul. Bineînțeles, guvernul trebuie să dorească să așeze această ordine în domeniul construcțiilor. ■

